

*“The zulus have been very kind to us...
They must be thoroughly crushed
to make them believe in our superiority”*

- Lord Frederic Theziger Chelmsford 1879 -

Cover:

'The Last Stand of the 24th Regiment of foot at Isandlwana'
Charles Edwin Fripp - 1885

Foto's en tekeningen:

Museum Afrika

KwaZulu-Natal Archives

National Army Museum

Royal Archives Windsor

Illustrated London News

Royal artillery library Woolwich

Pietermaritzburg Archives Depot

Ron Sheeley Collection

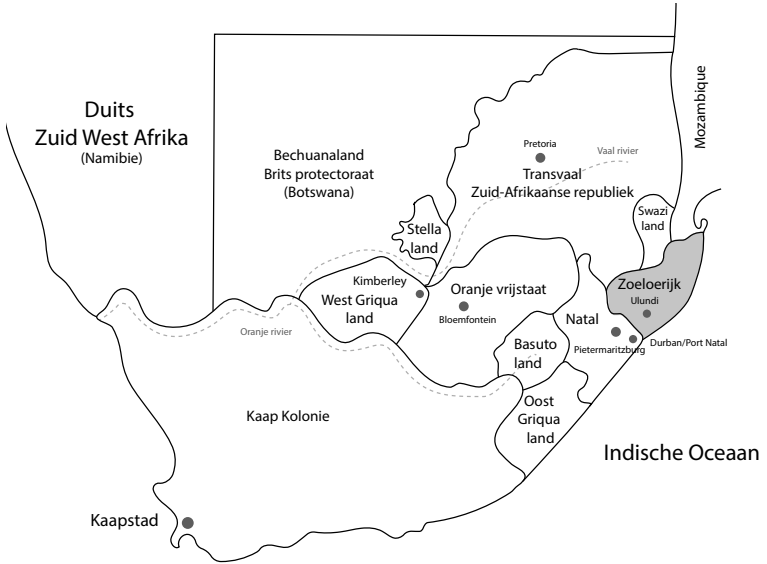
Kaarten en battlemaps:

copyright Gerard Durant

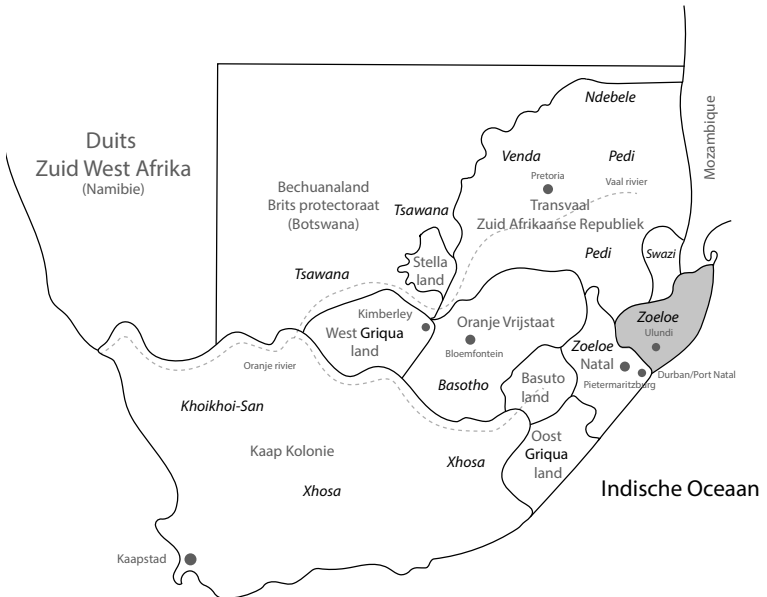
Index

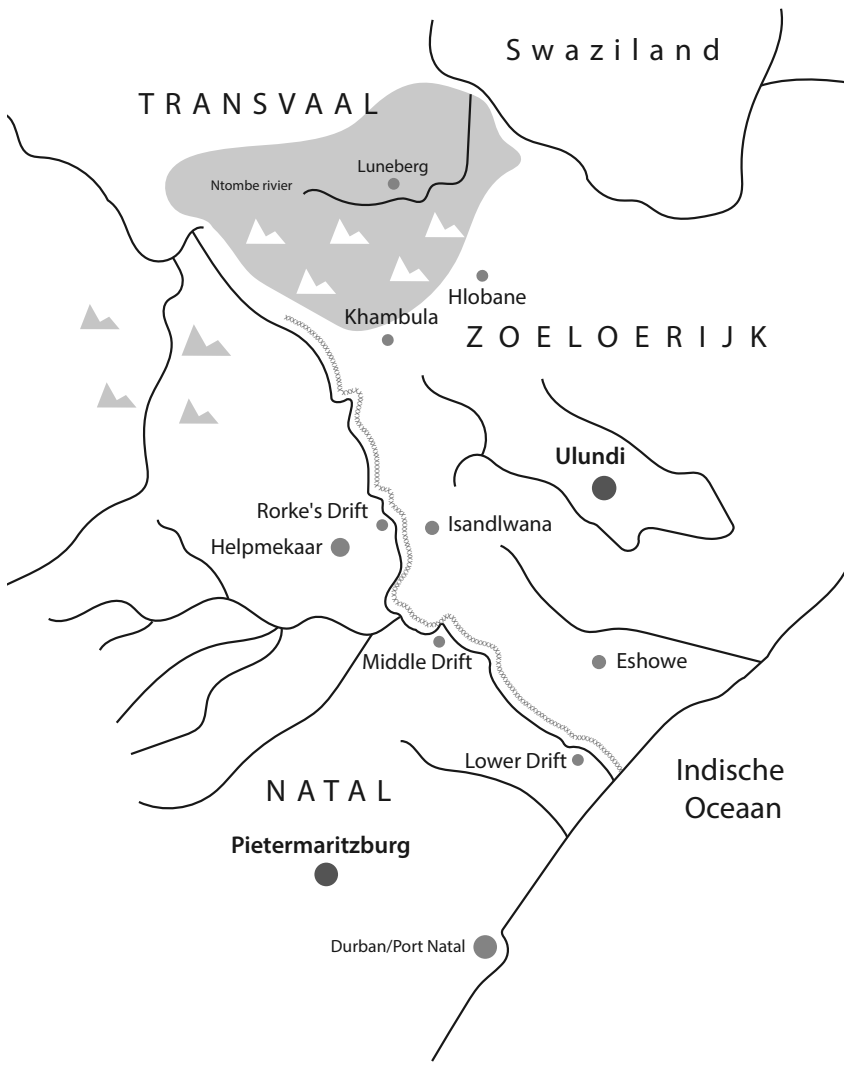
Proloog	9
1. De eerste blanke kolonisten	15
2. De Zoeloes	21
3. De confederatie	31
4. Het ultimatum	39
5. De eerste invasie	55
6. De grote nederlaag bij Isandlwana	76
7. De slag om Rorke's Drift	113
8. De zuidelijke colonne	143
9. De zondebok	153
10. De noordelijke colonne	163
11. De schokgolf	169
12. De hinderlaag bij Ntombe	181
13. De bevrijding van Eshowe	186
14. De hel van Hlobane	199
15. De zege bij Khambula	211
16. De tweede invasie	219
17. De dood van Le Prince Imperial	229
18. De vernietiging van Ulundi	245
Epiloog	257

ZUID AFRIKA GEOGRAFISCH 1879

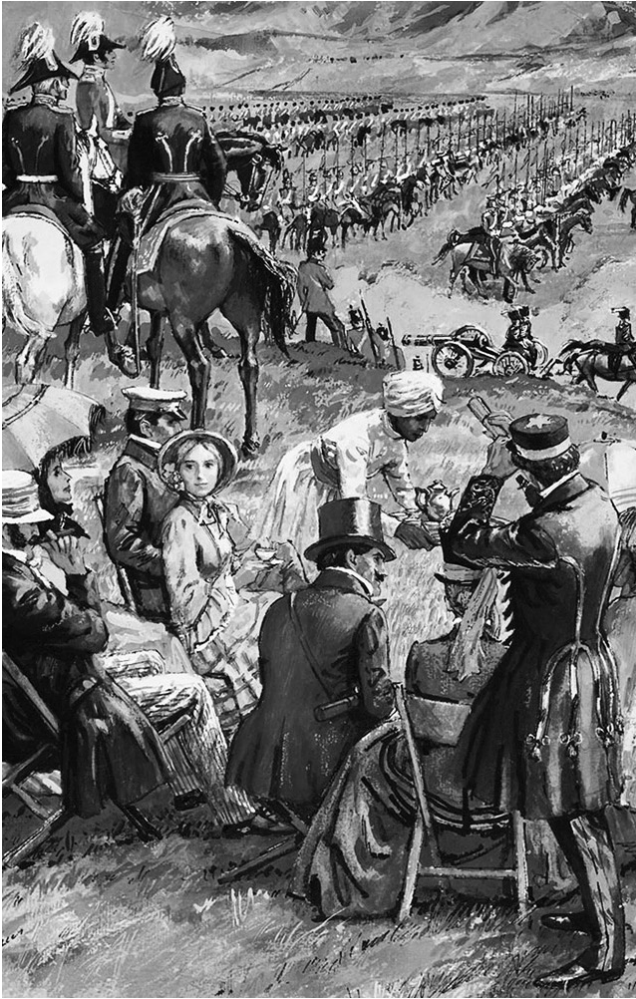
ZUID AFRIKA INHEEMSE POPULATIE 1879

xxxxxxxx : Grens tussen Natal en het Zoeloerijk

■ : Betwist grensgebied tussen de Zoeloes en de Boeren uit Transvaal

Picnic van de Britse officieren met hun vrouwen tijdens de slag om Balaklava.

Proloog

“It was the best of times, it was the worst of times”

- Charles Dickens -

Midden 19de eeuw lijkt het Britse rijk op het hoogtepunt van zijn bestaan. Terwijl oude rivaal Frankrijk in een politieke chaos is verzand beheerst de ‘Royal Navy’ de zeven zeeën en hebben de Engelsen een koloniaal imperium opgebouwd waar de andere Europese mogendheden bij verbleken. Vanuit alle hoeken van de aardbol stromen de grondstoffen binnen die van het Britse eiland een economische en militaire supermacht maken. Van Oost tot West moet iedereen lijdzaam toezien hoe Londen het centrum van de wereld is geworden. ‘Britannia rules the waves’ en koningin Victoria is het symbool van dit succes.

Deze Pax Britannica is echter niet zo succesvol als iedereen denkt. Slechts een kleine minderheid van de Britten kan van de welvaart genieten en met de industriële revolutie is er een enorm proletariaat ontstaan dat gebukt gaat onder een schrijnende uitbuiting en armoede. Terwijl in het parlement de conservatieve ‘tories’ en de liberale ‘whigs’ met elkaar in de clinch liggen komt ook de Britse staal en textielindustrie steeds meer onder druk van de buitenlandse concurrentie. De technologische voorsprong met de Duitsers slinkt zienderogen en daarbovenop beginnen in de overzeese gebieden de problemen zich op te stapelen. In meerdere kolonies breken er opstanden uit en gaat er bijna geen jaar voorbij zonder dat de Britse troepen ergens de orde en rust moeten herstellen. Deze geldverslindende interventies brengen het winst oogmerk van de kolonies in gevaar en leggen een zware druk op de imperiale strijdkrachten.

Net zoals de Romeinen onvoldoende legioenen hadden om hun 'mare nostrum' te verdedigen kampen ook de Britten met een tekort aan soldaten. De beschikbare 100.000 manschappen zijn rond 1850 zo verspreid over de planeet dat Groot-Brittannië zelf bijna onbeschermd achterblijft. Dit komt niet alleen door het ontbreken van een militaire dienstplicht maar ook door budgettaire besparingen. In tegenstelling tot het militaristische Pruisen waar met het 'totaler krieg' model van Clausewitz alles voor de oorlog moet wijken, wordt in Londen iedere penny twee keer omgedraaid. Niemand van de liberale ondernemers en conservatieve adel wil opdraaien voor de kosten van het militaire apparaat. Onder het toezien van het ministerie van oorlog wordt nauwgezet gecontroleerd dat de al krappe budgetten niet worden overschreden. Deze kruideniersmentaliteit zorgt voor een tekort aan manschappen en brengt de modernisering in gevaar. Ondanks een aantal nieuwigheden zoals de gegroefde geweerloop en exploderende kanonskogels verliest het Britse leger meer en meer van zijn slagkracht. Onpraktische en veel te opvallende uniformen, goedkoop gefabriceerde geweren, verouderde strategieën en een gebrekkige logistiek zijn maar enkele mankementen waar sommigen zich zorgen over maken. Tegenover de primitief bewapende opstandelingen in Afrika en India zijn de imperiale troepen nog altijd heer en meester maar op het Europese vasteland wordt het een ander verhaal. Wanneer de Russen in 1853 bij de Zwarte Zee in botsing komen met het verzwakte Ottomaanse Rijk moeten de Britten tot op hun tandvlees gaan om hun Turkse bondgenoten te helpen. Op het water kan de Royal Navy nog enkele rake klappen uitdelen maar aan land verloopt het uiterst moeizaam. Door een slechte planning, minimale logistiek en een onbekwame leger top loopt in deze Krimoorlog voor de Britten alles in het honderd. De catastrofale 'Charge of the Light Brigade' bij Balaclava in 1854

is maar één voorbeeld hoe amateuristisch sommige generaals daar ten strijde zijn getrokken. Het zal enkel dankzij de Fransen zijn dat Britten nog een pyrrusoverwinning uit de brand kunnen slepen. Om dit gebrek aan professionaliteit te kunnen verklaren moeten we kijken naar de omstreden promotieprocedure van 'purchase'. Dit principe waarbij er tegen betaling een officiersrang kan aangekocht worden vindt zijn oorsprong in de feodale periode waar alle militaire macht in handen van de rijke adel lag. Ondanks enkele hervormingen waarbij in theorie ook de gewone voetsoldaat door inzet en ervaring kan promoveren is in het Victoriaanse Engeland de 'purchase' de gangbare regel. Hoe hoger de functie en hoe dichterbij huis, hoe meer geld er moet worden neergeteld. Als gevolg van deze koehandel wordt meer dan één Brits regiment of bataljon geleid door verwende landjonkers die op een dure militaire opleiding na weinig of geen kwaliteiten bezitten. Deze pompeuze en onderling ruzie makende dandy's zoals de graaf van Cardigan zullen niet alleen aan de Zwarte Zee maar ook elders voor verschillende nederlagen zorgen. De zware tol aan mensenlevens kan hen weinig schelen. Eenmaal ze het soldaatje spelen moe zijn of aan de kant worden geschoven kunnen ze hun dure rang gewoon weer doorverkopen. Zij die geen geld hebben moeten helemaal onderaan bij het kanonnenvlees van de infanterie beginnen. Deze voetsoldaten worden grotendeels in het straatarme Ierland, Wales en Schotland gerekruteerd. Daar zien veel mannen geen andere uitweg dan het geweer en de schamele 9 shilling per maand op te nemen om te ontsnappen aan 'The Great Hunger' en 'Jack Frost'. Soms gebeurt dit tegen hun wil waarbij vermomde recruteringsagenten de wanhopige jongeren in de kroeg eerst stomdronken voeren om ze dan een wurgcontract te laten ondertekenen. Mede door al deze onprofessionele praktijken stapelen de problemen zich op en het zal enkel dankzij de legendarische discipline en een handvol waardevolle generaals

zijn dat het Britse leger nog de schijn kan ophouden. Hun eisen voor een hervorming van de strijdkrachten worden telkens door politieke en budgettaire bezwaren op de lange baan geschoven. De conservatieve aristocratie wil met de 'purchase' de militaire macht in handen houden en de op winst beluste liberalen willen van hun kant uit geen cent te veel uitgeven.

Zelf wanneer in India de grote Sepoy opstand uitbreekt wordt er in Londen meer over geld gedebatteerd dan gehandeld. Iedereen is het erover eens dat er te weinig professionele manschappen zijn om de kolonies te beschermen maar niemand van de bevoegde politici wil een duimbreed toegeven. Als tussenoplossing wordt dan maar besloten om de bestaande troepen te herverdelen volgens de waarde van de kolonie. Zoals verwacht krijgt het rijke India hierbij alle militaire prioriteit. Nu de Russen de Britse kroonkolonie via Afghanistan bedreigen moeten de beste troepen op het oosten worden geconcentreerd. Met deze onvoorziene verschuivingen in 'the great game' worden er in de andere kolonies minder middelen voorzien. Om daar met een minimum aan manschappen toch de orde te kunnen handhaven wordt een nieuw bestuursstelsel uitgewerkt. Op basis van een Canadees experiment wil London in deze overzeese gebieden het confederatie model toepassen. Bijna alle kolonies zoals Australië kunnen dit nieuwe bestuursstelsel zonder noemenswaardige problemen implementeren en later uitgroeien tot de zogenaamde 'dominions'. In het woelige Zuid-Afrika daarentegen leidt het confederatiemodel tot een bloedige spiraal van geweld waarvan de Zoeloes het eerste slachtoffer zullen zijn. Om deze catastrofale gebeurtenissen beter te begrijpen moeten we teruggaan naar de eerste dagen van de blanke kolonisatie.

Jan van Riebeeck met de eerste Nederlandse kolonisten van het VOC

De eerste blanke kolonisten

*“Dis ’n een land van kleure en klank
Dis ’n een land van oorvloed en dank.”*

- Afrikaner spreekwoord -

Wanneer de Nederlander Jan van Riebeeck in 1652 aan land gaat bij de Tafelberg in Zuid-Afrika moet hij van de ‘Vereenigde Oost-Indische Compagnie’ of VOC een verversingspost voor de scheepvaart tussen de Atlantische en Indische Oceaan aanleggen. Deze kleine nederzetting dient als een tussenstop om de koopvaardijvloot van vers water en voedsel te voorzien. Net zoals bij het handvol Portugezen die al vijftig jaar eerder de kuststrook hebben verkend is er op dat moment van een echte kolonisatie nog geen sprake. Dit verandert wanneer in 1685 Lodewijk XIV het Edict van Nantes intrekt en duizenden opgejaagde protestanten naar alle hoeken van de wereld uitzwermen. Een groot deel van hen trekt naar het Amerikaanse continent maar andere groepen willen hun geluk in het Verre Oosten beproeven. Op weg daarnaar toe zal een tweehonderdtal Franse Hugenoten bij de Kaap voortijdig van boord gaan. Het onontgonnen gebied en de daar aanwezige protestantse geloofsgenoten van het VOC lijken voor hen een ideale basis om een nieuw bestaan op te bouwen. Als snel volgen er Nederlandse en Duitse inwijkelingen en barst de bevoorradingspost uit zijn voegen. Die is niet voorzien op de volkstoeloop en een deel van de vluchtelingen wordt met strikte orders vanuit het VOC wandelen gestuurd. Misnoegd maar vastberaden trekken ze met wat zaaisel en de bijbel de omringende wildernis in om hun eigen paradijs te stichten. Deze streng calvinistische migranten vormen de oorsprong van de Afrikaner Boeren. Nadat ze de oorspronkelijke Bosjesmannen van de Khoisan

(verzamelnaam van de Khoikhoi en San) naar het droge noorden hebben verdreven komen ze in aanraking met de Xhosa stammen. Deze van Bantoe origine zwarte populatie is rond het midden van 15de eeuw vanuit Centraal Afrika weggetrokken om zich in het zuidwesten te vestigen. Voor de Afrikaner Boeren vormen de Xhosa's een ideale bron van gratis werkkrachten. Net zoals alle andere westerse kolonialen beroepen de Boeren zich op hun blanke superioriteit en misbruiken de bijbel om deze 'kaffers' tot slavernij te dwingen. De omstreden term 'kaffer' is afgeleid van het Arabische 'kaffir' wat ongelovige betekent. In tegenstelling tot de nomadische Khoisan zullen de sedentaire Xhosa's zich niet zo gemakkelijk laten verjagen. Hun rechtvaardige strijd om elementaire mensenrechten mondt uit in de bloedige 'grens of kafferoorlogen' en blijft onrechtstreeks tot in 1990 onder de apartheid voortduren.

Als de Britten in 1806 jaar het bestuur over de bevoorradingspost van het Nederlandse VOC overnemen groeit deze uit tot een bruisende haven met de naam Kaapstad. Het leven binnen deze kleine metropool verschilt in alle opzichten met de sobere en conservatieve gemeenschap van de Afrikaner Boeren die ver buiten de stad zijn getrokken. Zij hebben het moeilijk om rond te komen en het grillig klimaat en de harde grond zorgen ervoor dat velen van hen op de veeteelt moeten overschakelen. Om al hun dieren te laten grazen zijn er grote landerijen nodig wat hen nog meer in conflict met de lokale Xhosa's brengt. Een deel daarvan kunnen ze met geweld onderwerpen. Anderen blijven zich verzetten en proberen de invasie van de blanken een halt toe te roepen. Aan de oostelijke Oranjerivier en grens van de Kaapkolonie zullen de confrontaties tussen de Boeren en de Xhosa's het hevigst zijn. In dit conflict krijgen ze weinig steun van de nieuwe Britse machthebbers. Ondanks de hoge belastingen die de Boeren moeten betalen

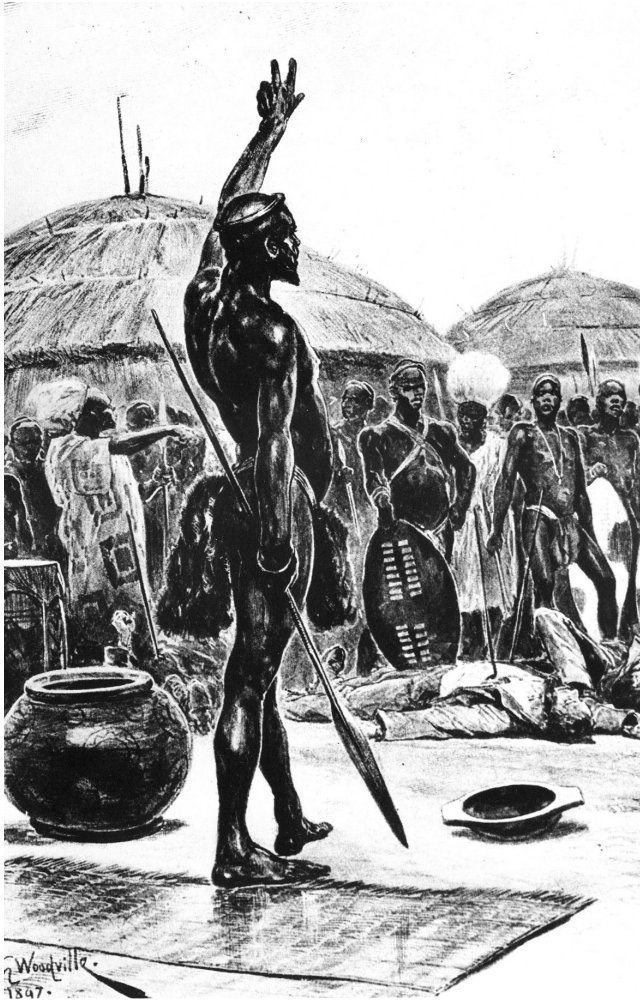

voelen zij zich aan hun lot overgelaten en huiveren van de liberale veranderingen binnen de Engelstalige gemeenschap. De Afrikaner Boeren voelen zich geklemd tussen de 'ongelovige wilden' in het oosten en de 'losbandige Britten' in het westen. Wanneer enkele missionarissen en handelaars de Oranjerivier oversteken en met de meest fantastische verhalen terugkomen beginnen sommige van hen al te dromen. Het continent is veel groter dan aanvankelijk gedacht en in het oosten ligt het beloofde paradijs. Begin 19de eeuw zorgt een nieuwe toestroom van Europese inwijkelingen in de Kaapkolonie voor duurdere gronden en extra belastingen. Hierdoor beginnen de spanningen tussen de Afrikaner Boeren en de Britten hoog op te lopen. De ketel kookt helemaal over wanneer vanuit Londen wordt beslist om de slavernij af te schaffen. Dit historisch arrest is voor een stuk vanuit humaan perspectief te verklaren maar ook economisch van aard. Net zoals in Noord-Amerika is er met de industriële revolutie een grote vraag naar goedkope werkkrachten die op dat moment niet beschikbaar zijn omdat ze als slaaf levenslang vastgeketend zijn aan één of andere plantage of boerderij. Ondanks het feit dat niet alle Boeren slaven bezitten kunnen ze deze zoveelste Britse bemoeienis niet aanvaarden. Na de zware mishandeling van een slaaf en de daaropvolgende arrestatie van enkele Boeren loopt de situatie volledig uit de hand. Er breekt een wilde opstand uit die door de Britten hard wordt neergeslagen en eindigt met de executie van vijf Boeren in Slachtersnek. De breuk is nu definitief en velen willen ver weg van de Britten om hun eigen vrijstaat op te bouwen.

Onder leiding van enkele grote veehandelaars beginnen een paar duizend Afrikaner boeren in 1835 met hun overbeladen karren aan 'De Grote Trek' voorbij de natuurlijke grens van de Oranje rivier. Liever kwijt dan rijk laten de Britten hen met plezier vertrekken.

Zij zijn de koppige Boeren meer dan beu en kunnen de vrijgekomen gronden met woekerwinsten aan de nieuwe immigranten verkopen. De lange en harde tocht naar het oosten zal bij de 'Voortrekkers' al snel zijn tol eisen. Door de barre levensomstandigheden en conflicten met de lokale stammen ontstaan er bij de Boerenleiders van de karavaan zware discussies over de te volgen route. Een grote groep trekt onder leiding van Potgieter meer noordwaarts om daar het onafhankelijke Winburg of Oranje-Vrijstaat uit de grond te stampen. Een ander deel met Piet Retief en Piet Uys wil verder zuidoostelijk gaan en botst op het Zoeloerijk van koning Dingane. In tegenstelling tot de kleinere stammen die ze voordien op hun weg zijn tegengekomen is deze nieuwe opponent van een heel andere orde.

Zoelokoning Dingane die Piet Retief en zijn Voortrekkers laat vermoorden.

De Zoeloes

*“Strike an enemy once and for all.
Let him cease to exist or he will live to fly in your throat again”*

- Shaka Senzangakhona -

Dingane of Dingaan is de halfbroer en opvolger van de legendarische Shaka. Deze bastaardzoon van Senzangakhona, heeft op amper 20 jaar tijd alle naburige Mthethwa-Nguni stammen met geweld samengevoegd tot één groot Zoeloerijk. Het woord Zoeloe betekent in het iZulu ‘hemel’ en zij zijn net als de Xhosa’s van Bantoe origine. Shaka wordt wel eens de zwarte Napoleon van Afrika genoemd en dit is militair gezien niet zonder reden. Op jonge leeftijd zal hij al de klassieke jachtspeer met een kortere steel en breder lemmet aanpassen tot de mythische iklwa of assegai. Dit vlijmscherpe steekwapen wordt net als Romeinse gladio in een man tegen man gevecht gebruikt om de vijand van dichtbij te doden. Het woord iklwa is afgeleid van het zuigend geluid dat het lemmet maakt bij het terugtrekken uit de buik van het slachtoffer. Naast dit nieuwe wapen verstevigt hij ook het lederen schild en overtuigt zijn medestrijders om blootsvoets te lopen zodat ze grotere snelheden kunnen halen. Deze drie kleine aanpassingen maken een eind aan de rituele oorlogsvoering waar er bij een confrontatie al dansend enkele speren naar elkaar werden geworpen en er zelden enige slachtoffers vielen. Shaka walgde van deze theatrale vertoningen en wil zijn tegenstanders snel en genadeloos afmaken.

Na een eerste overwinning op een naburige stam is zijn oom en mentor Dingiswayo zo onder de indruk dat hij de jonge Shaka tot induna van een paar honderd krijgers benoemt. In deze functie

bloeien zijn militaire talenten pas echt open. Shaka ontwikkelt voor zijn krijgers een strategie waarbij snelheid en misleiding van essentieel belang zijn. De legende vertelt hoe hij op jonge leeftijd een enorme leeuw verrast zag worden door een troep buffels. Terwijl de leeuw door een oudere buffel werd uitgedaagd vielen de jongere buffels hem plots langs de weerszijden aan waarna hij aan stukken werd gescheurd. Shaka zal zijn vijanden ook eerst in het centrum afleiden om ze dan ongemerkt via de flanken te omsingelen. Voor deze 'hoorns van de buffel' strategie of Izimpondo Zankomo maakt hij gebruik van de amabutho's of leeftijdsregimenten die zijn samengesteld uit krijgers van dezelfde ouderdom. Terwijl de jonge en snelle amabutho's de linker- en rechterhoorn vormen plaatst hij in de kop en borst de oudere en ervaren veteranen. De kop moet de vijand naar zich toe trekken en de weerstand testen. Eenmaal de hoorns de ring hebben gesloten en niemand kan ontsnappen wordt de finale klap door de borst toegebracht. Deze tangbeweging is uiterst efficiënt maar vereist een staalharde discipline van de troepen. Iedere vorm van aarzeling of lafheid wordt met de dood bestraft van de betrokken krijgers en hun familie. Shaka gaat met deze tactiek binnen de kortste tijd de naburige stammen onderwerpen of op de vlucht jagen. Nadat hij zijn biologische vader als koning is opgevolgd telt zijn leger meer dan tienduizend gedisciplineerde krijgers. Het enige stamhoofd die nog even weerstand kan bieden en zijn oom Dingiswayo in een hinderlaag vermoord is koning Zwide. Ook hij wordt uiteindelijk door Shaka verslagen waarna hij alle inkhozi's (stamhoofden) rond de Tugela en Buffalo rivier onder de Zoeloe heerschappij kan plaatsen. Deze bloedige verovering gaat onder de naam Mfecane, wat verplettering betekent, de geschiedenis in. Shaka regeert als een paranoïde despoot en eenmaal alle naburige stammen verslagen zijn, richt hij zijn bloeddorstigheid op zijn eigen mensen. Er gaat geen dag voorbij zonder dat er

iemand voor een kleinigheid wordt doodgeknuppeld of gespietst. Hiervoor heeft hij een speciaal regiment van beulen opgericht die gehuld in hyenahuiden de wrede executies uitvoeren. Wanneer bij de chaotische begrafenis van zijn geliefde moeder Nandi duizenden mensen het leven verliezen is voor zijn familieleden de maat vol. In 1828 zullen enkele van zijn halfbroers onder leiding van Dingane de grote Shaka in zijn slaap vermoorden en een eind maken aan zijn heerschappij.

Onder het bewind van Dingane blijft de terreur evenwel voortduren en wordt de militarisering verder uitgebouwd. De jongens krijgen rond hun zes jaar een basisopleiding als Udibi (meervoud izinDibi) waarbij ze voor het voedsel en de dekens van drie tot vier krijgers moeten zorgen. Eenmaal deze taak als schildknaap afgerond is wacht hen een kadettenopleiding als inkwebane waarna ze op hun 18 jaar tot volwaardige krijger in een amabutho worden ingelijfd. Sommige van deze regimenten bestaan uit meer dan tweeduizend krijgers en worden geleid door een induna. Alle amabutho's samen vormen de grote impi die gestuurd wordt door verschillende hoofdinduna's of generaals. Dit kunnen familieleden van de koning, inkhozi's of oudere Induna's zijn die in verschillende oorlogen hun sporen hebben verdiend. Om de communicatie tijdens een veldslag overzichtelijk te maken heeft ieder regiment of amabutho zijn eigen schild. Deze prachtige amahawu worden ook gebruikt om de vijand te misleiden. Door de schilden in verschillende hoeken te houden kan de getalsterkte van de amabutho's optisch vergroot of verkleind worden. Hoe uitgedoster de krijgers en hoe meer witte vlekken op het schild, hoe meer ervaring de amabutho heeft. Tussen de verschillende regimenten bestaat er net als in de westerse legers een onderlinge rivaliteit om zo veel mogelijk vijanden te doden. Deze vechtlust wordt nog aangewakkerd met het gegeven dat de krijgers pas

mogen trouwen als ze hun iklwa's 'in het bloed hebben gewassen'. Als ze hun eerste vijand hebben gedood krijgen ze de fel begeerde lederen band om hun hoofd en mogen ze geslachtsgemeenschap hebben. Sommige regimenten worden in kleinere groepen onderverdeeld om verkennings- en sabotage operaties uit te voeren. Dit gebruik van speciale eenheden zal later ook door de Boeren worden toegepast en de welbekende naam 'commando's' krijgen. Ondanks deze ver doorgevoerde oorlogscultuur is er bij de Zoeloes geen sprake van een beroepsleger. De krijgers moeten na hun opleiding en tussen de gevechten door hun taak als veehoeder uitvoeren. De massa runderen en bijhorende graslanden vergen veel onderhoud en dusdanig worden ze enkel opgeroepen als er ergens een conflict dreigt of de koning een groot feest geeft. Via de verschillende kazernes of ikhanda's worden dan de amabutho's gemobiliseerd die bij de hoofdkraal samensmelten tot de grote impi. Deze strijdmacht kan meer dan tien regimenten met twintigduizend krijgers bevatten. Eenmaal de grote impi op oorlogspad wordt gestuurd kunnen de Zoeloes al lopend meer dan 30 kilometer afleggen en daaropvolgend nog strijd leveren. De meerderheid draagt rechts de iklwa en links het schild met een werpspeer en knuppel. Iedere krijger krijgt een klein rantsoen van gedroogd vlees en melk mee die bij de verschillende haltes wordt aangevuld door de achteropkomende izinDibi. Deze lichte bewapening en minimale logistiek zorgt voor een hoge mobiliteit en stelt hen in staat om de vijand altijd een stap voor te zijn. De Zoeloes zijn meesters in de misleiding, blijven nooit lang op dezelfde plaats en kunnen dagenlang een kat- en muisspel spelen met de tegenstander voor ze toeslaan. Zij die een Zoeloe aanval hebben overleefd verklaren dat je ze pas opmerkt wanneer het te laat is. Na iedere veldslag wordt bij de gewonde of dode tegenstander de buik opengesneden om de boze geesten te laten ontsnappen. Tegen deze genadeloze oorlogsmachine is lange

tijd niets of niemand opgewassen. De enige obstakels die de Zoeloes tegenhouden zijn de noordelijke Drakensbergen en de Indische Oceaan in het zuidoosten. Aan deze dominantie zal in de 18de eeuw een eind komen met de komst van de eerste blanken. Wanneer enkele westerse schipbreukelingen op de woeste kust van Natal aanspoelen verlopen de eerste contacten met de Zoeloes vrij vreedzaam. Shaka was behoedzaam maar tevens ook gefascineerd door de spierwitte vreemdelingen. Het handvol Engelsen en later ook Nederlanders en Portugezen wonnen zijn vertrouwen en namen zelfs deel aan enkele van zijn veroveringen. De Zoeloekoning stond versteld van de luide 'donderbussen' die ze met zich meedroegen maar merkte dat de blanken tijdens het moeizame herladen zeer kwetsbaar waren. In een man tegen man gevecht maakten ze geen schijn van kans tegen zijn zwarte gladiatoren. Shaka was hierdoor vrij gerustgesteld en liet het groepje Europeanen voorlopig begaan. De goed bevriende Henry Francis Fynn kreeg zelfs een strookje grond aan de zuidelijke kust om er met enkele landgenoten een primitieve nederzetting uit te bouwen.

Eens Dingane aan de macht komt vertroebelt al snel de vreedzame relatie tussen de twee culturen. De opvolger van Shaka moet met lede ogen toezien hoe de miserabele nederzetting van Fynn op korte tijd tot een kleine Britse haven is uitgegroeid en de naam Port Natal heeft gekregen. Meer en meer schepen trotseren de zware branding en brengen honderden blanken aan land. Deze immigranten ontvluchten de dure Kaapkolonie en willen hun geluk in het ongerepte Zoeloerijk beproeven. Dingane is allesbehalve gelukkig met deze nieuwe kolonisten die meer en meer grond in het zuiden innemen. Wanneer even later vanuit de noordelijke Drakensbergen ook de eerste Voortrekkers opduiken wordt de Zoeloekoning pas echt ongerust. Nu zijn koninkrijk van

twee kanten wordt bedreigd moet hij in actie komen. Terwijl hij enkele verkennende contacten met de Voortrekkers legt brengt hij de grote impi in staat van paraatheid. De nietsvermoedende Retief en Uys laten Dingane zonder omwegen weten dat ze zich in zijn koninkrijk willen vestigen. Om een bloedige confrontatie te vermijden willen de Voortrekkers in ruil voor grond enkele verloren kudde vee bij de koning terugbrengen. Dingane stemt in met deze deal want bij de Zoeloes staat alles in het teken van de veestapel. Net zoals in de Kaapkolonie is de akkerbouw beperkt en is de veeteelt de enige manier om te overleven. De koeien zijn voor de Zoeloes zo belangrijk dat ze als munt en symbool van rijkdom worden gebruikt. Eenmaal de stapel runderen zijn teruggebracht worden de Voortrekkers in Gingindlovu uitgenodigd voor de feestelijke ondertekening van de grondoverdracht. Op 6 februari 1838 arriveren zo'n 70 gewapende Boeren en 30 zwarte knechten onder leiding van Piet Retief al schietend van vreugde bij de koninklijke kraal. Dingane is niet opgezet met dit arrogante machtsvertoon en beveelt dat de Voortrekkers hun wapens aan de ingang achterlaten. Tijdens het drie dagen durende feest loopt het geregeld mis met de vertalingen die door een schimmige Engelse pater worden gedaan. Zijn gebrekkige kennis van het verbasterde 'Afrikaans' dat de Boeren spreken zorgt voor verschillende misverstanden over de eigendomsrechten van de beloofde gronden. Dingane wil de gebieden enkel in bruikleen geven maar niet wegschenken. Na een lange discussie komen beide partijen toch tot een overeenkomst en op de laatste dag wordt het traktaat ondertekend. De volgende ochtend staat een opgeluchte Retief met zijn mannen op het punt om te vertrekken wanneer ze plots omsingelt worden door honderden krijgers. Terwijl ze van hun paarden worden gesleurd roept Dingane "dat de witte tovenaars moeten worden gedood". Na een korte schermutseling worden de Boeren naar de

nabijgelegen executieheuvel gebracht waar ze doodgeknuppeld en vervolgens gespietst worden. Volgens de overlevering wordt de uitzinnige Retief eerst verplicht om de gruwel op zijn mannen te aanschouwen voor hij zelf aan de beurt is. Tot op heden weet niemand precies wat Dingane heeft bezielde. Was het de pater die verkeerde informatie doorgaf of was het de Zoeloekoning zelf die de roodharige Piet Retief met de blonde Piet Uys verwarde en dacht dat ze hem betoverd hadden. Alleen Dingane weet het en beseft dat hij nu niet meer terug kan. Na de executie stuurt hij drie van zijn regimenten naar de wachtende colonne van Voortrekkers in Bloukrans. Zonder genade worden daar zo'n tweehonderd vrouwen en kinderen afgeslacht. De achteropkomende karavaan van Uys is zodanig in schok over het bloedbad dat ze die plaats 'Weenen' noemen. Een haastig opgezet wraakcommando onder leiding van Potgieter en Uys met zo'n 350 Boeren loopt enkele dagen later bij Italeni recht in de armen van tienduizend Zoeloes. Dingane had de tegenaanval voorzien en vooraleer de Boeren het goed en wel beseffen zijn ze ingesloten door de hoorns van de buffel. Potgieter kan nog nipt uit de omsingeling ontsnappen maar zal zijn medecommandant Uys in de steek laten. Die wordt samen met zijn 13-jarige zoon Dirkie door tientallen iklwa's doorzeefd. Potgieter verspeelt door dit fiasco zijn leidersrol en zijn eenheid gaat bij de Voortrekkers de geschiedenis in als het 'vlug of vluchtcommando'. Wanneer Dingane even later ook nog de Britten bij Port Natal de zee kan indrijven is zijn overwinning compleet.

Volledig gebroken door deze tragische gebeurtenissen trekken de Voortrekkers zich onder leiding van Maritz terug op de noordelijke hoogvlakten. Dingane is in de waan dat ze niet meer zullen terugkomen maar dit zal buiten de rijke veeboer Pretorius gerekend zijn. Nog geen jaar na de moord op Retief trekt hij

met een goed bewapende colonne van 465 Boeren, 200 zwarte knechten en 64 karren opnieuw het Zoeloerijk binnen. Andries Pretorius straalt met zijn rijzige gestalte en hoge zwarte hoed veel autoriteit uit en heeft de strategie van de Zoeloes goed bestudeerd. Na een eerdere overwinning van Potgieter met een gesloten ring van karren bij Veglar is hij tot de slotsom gekomen dat de Boeren alleen binnen een 'laager' kunnen standhouden. Ieder gevecht in open formatie tegen de Zoeloes moet vermeden worden. Op 15 december 1838 stelt Pretorius zijn karren aan de oever van de Ncome rivier in een grote cirkel op. Nadat zijn verkenners de eerste amabutho's hadden opgemerkt heeft hij geen moment gearzeld om deze goed verdedigbare positie uit te kiezen. De ene helft van zijn 'laager' is beschermd door de rivier en in de andere helft van de strak aaneengesloten formatie staan drie oude scheepskanonnen klaar om de schutters extra vuurkracht te geven. Iedere opening of doorgang tussen en onder de karren wordt dichtgestopt met doornstruiken. Wetende dat de Zoeloes blootsvoets vechten is er rond het 'laager' gebroken glas gestrooid. Achter de schutters worden de vrouwen en oudjes ingezet om de geweren te herladen. Pretorius laat niets aan het toeval over en met enkele schietgeboden gaan de goed verschanste Boeren een slapeloze nacht in. Bij het optrekken van de ochtendmist zien ze zo'n tienduizend Zoeloes rondom hen opduiken. Onder leiding van hoofdinduna Dambuza begint de zwarte stormloop op de landzijde van het 'laager'. Onmiddellijk openen de Boeren een hels spervuur en spuwen de drie kanonnen kilo's gloeiend schroot uit. De Zoeloes maken geen enkele kans en worden op twintig meter voor de karren met tientallen tegelijkertijd neergemaaid. Aanval na aanval wordt afgeslagen. De Zoeloes zitten zo opeengepakt dat de Boeren zelfs niet hoeven te mikken. Een van de andere hoofdinduna's kaSompisi ziet dit met lede ogen gebeuren en stuurt tevergeefs zijn elitekrijgers door het water